EEN ADVIES VAN Mr. PIETER VAN DAM,
ADVOCaat DER OOST-INDISCHE COM-
PAGNIE, OVER EEN GEDEELTELIJKE
OPENSTELLING VAN COMPAGNIE'S
HANDEL VOOR PARTICULIEREN.

— 1662. —

MEDEGEDEELD DOOR

Dr. J. DE HULLU.

Tegenover het strenge monopoliestelsel van de Oost-Indische Compagnie, dat de vaart op Indië voor particulieren volslagen afsloot, hebben in den loop der zeventiende eeuw verscheidene van haar hooggeplaatste dienaren de stem verheven: men herinnere zich slechts de adviezen op het stuk van den vrijen handel ingeleverd door Coen, Maetsuijcker en Pieter van Hoorn, die door De Jonge uitvoerig zijn besproken.¹ Vreemd genoeg maakt De Jonge, hoewel hij de besprekingen vermeldt dienaangaande in 1662 ter Vergadering van Zeventien gehouden,² geen het minste gewag van de belangrijke beschouwingen destijds over ditzelfde onderwerp voorgedragen door den advocaat of secretaris van de Compagnie Pieter van Dam; vermoedelijk zijn zij hem onbekend gebleven.

De indiening van Van Dam's advies was het gevolg van een bijzondere opdracht, welke hij van de Zeventien had ontvangen. In hun vergadering van 30 Maart 1662 werd namelijk «op het geproponeerde bij de heeren gecommiteerdens van de Kamer Zeeland goedgevonden en geresolveerd, dat tegens de naaste vergadering van de Zeventien een punt van beschrijving zou worden gemaakt hoedanig en door wat middelen de meeste menage in de zaken van de Compagnie zou kunnen worden betracht mitsgaders dezelve in hare zware en kostelijke equipagiën gesubleveerd; zoo ook of in Indiën niet eenige vaarten en handel

¹ De Jonge, *Opkomst V* (II) blz. LI en VI (III) blzz. XIV, LXXIX.

² Als voren VI (II) blz. LXXI.

zouden kunnen worden open gesteld, waaruit buiten nadeel van de Compagnie particuliere luiden tot derzelver meerder subsistentie eenige voordeelen zouden kunnen komen te trekken, wordende de heeren in de respectieve Kameren mits dezen verzocht om op dit importante punt middelerwijze hare gedachten te laten gaan, gelijk mede den advocaat van de Compagnie wordt gelast om de vorige retroacta, daarop eenigermate slaande, op te zoeken en na te zien, brengende dienaangaande preparatorie ietwes op het papier om ter gemelde vergaderinge te produceeren en aldaar te doen examineeren». ¹ Overeenkomstig dat besluit werden, toen de najaarsvergadering van de Zeventien op handen was, de respectieve Kamers uitgenoodigd om aldaar «door hare gecommiteerdens hare consideratiën en adviezen op dit punt in te brengen en daarneffens mede op tgene ingevolge van de gemelde resolutie (van 30 Maart) door den advocaat die materie rakende op het papier gebracht en de respectieve Kameren met verscheide bijgevoegde papieren in geschrifte toegezonden is». ²

Het zijn deze consideratiën, die hier achter worden medegedeeld naar een achttiende-eeuwsch afschrift, op het Algemeen Rijksarchief aangeland met de papieren Van der Heim en vermoedelijk herkomstig van Jacob van der Heim, bewindhebber ter Kamere van Rotterdam (1770—1795). Gelijk men bij de lezing zal ontwaren, heeft de gang van het betoog iets onregelmatigs, somwijlen laat de schrijver den draad eener redeneering vallen om hem een eindweegs verder weder op te nemen; argumenten, die nauw met elkander samenhangen, zijn niet steeds in aaneengesloten verband geschaard, andere niet op die plaats gesteld waar zij logisch thuis hooren en de meeste uitwerking zouden doen; klaarblijkelijk heeft Van Dam zijn denkbeelden losweg, zóó gelijk zij bij hem opkwamen, op het papier geworpen. Zij verliezen daar nochtans niets door van hun beteekenis.

Veel genoeg van zijn advies heeft Van Dam niet beleefd. Het is zoo, de Bewindhebbers van de Amsterdamsche Kamer toonden zich niet ongenegen om hem een eindweegs op zijn weg te volgen. Maar hoe ver bleven de schuchtere wijzigingen in het handelsbeleid der Compagnie, door hen aanbevolen, ten achter bij de kloeke, ruime, doortastende hervorming, die hij

¹ Res. XVII van 30 Maart 1662.

² Als voren van 4 Sept. 1662.

had verdedigd. Men leze slechts de voorstellen, op 14 September 1662 van wege hunne Kamer ter Vergadering van Zeventien ingediend. «In deliberatie getreden zijnde op het 19^e point van beschrijvinge», zoo staat in het resolutieboek van de Zeventien opgeteekend, «hebben de heeren gedeputeerdens van de Kamer van Amsterdam ter vergadering gerapporteerd dat de gemelde Kamer na voorgaande examinatie van het concept en de consideratiën daarinne vermeld mitsgaders serieuze deliberatiën over dat importante point gehouden, eindelijk voor haar advies heeft vastgesteld, dat men den binnenlandschen handel in Indiën voor vrije luiden en burgers, in de steden, plaatsen en forten van de Compagnie nedergezeten zijnde, behoort vrij en open te stellen, verstaande op alzulke landen en plaatsen en onder zoodanig reglement, conditiën en restrictiën als men zoude mogen goedvinden daarop te beramen; wijders dat men aan alle en een ieder, hetzij alleen of met zijn familie na Indiën willende, passage met de schepen van de Compagnie derwaarts behoort te vergunnen om haar in de voorschreven steden, plaatsen of forten daar te lande ter neder te stellen, mits voor haar transport en kostgeld betalende volgens het reglement daarvan te concipieeren; dat men aan dezelve behoort te permitteeren om onder zekere recognitie met haar te mogen nemen zoodanige gelden, hetzij goud of zilver gemunt of ongemunt item juweelen, als zij te rade zouden werden, zoo ook alle waren in geen volumen bestaande, daarin de Compagnie niet gewoon is te handelen, mits neffens de recognitie ook vracht daarvoor betalende; dat van gelijken aan de voorschreven vrije luiden in Indiën zijnde zoude kunnen worden vrij gelaten alle zoodanige waren, in geen volumen als voren bestaande, onder de voorverhaalde conditiën van hier t'ontbieden; dat de Compagnie zoude kunnen aannemen aan dezelve in Indiën ten redelijken prijze te verschaffen zoodanige schepen als zijlieden tot den voorschreven binnenlandschen vaart en handel zoude komen van noode te hebben; dat wijders aan dezeive zoude kunnen worden toegestaan het verzenden of overbrengen herwaarts van alle diamanten, peerlen en diergelijke kostelijkheden onder zekere recognitie daarvoor te betalen, zijnde dit alles breeder vervat in zeker nader concept bij de gemelde Kamer gemaakt, alhier ter vergadering gelezen». ¹ Wat naar

¹ Resol. XVII van 14 Sept. 1662. Het nadere concept is mij niet voorgekomen.

aanleiding van Van Dam's beschouwingen door de afgevaardigden der overige Kamers in het midden is gebracht blijkt niet. Het resolutieboek van de Zeventien deelt omtrent de gehouden debatten enkel dit mede, dat de respectieve Kameren van het Amsterdamsche voorstel «hebben verzocht copie, die aan haar Edelens mits dezen wordt geaccordeerd en toegestaan, gelijk mede aan de heeren hoofdparticipanten ter handen gesteld zullen worden de voorschreven concepten en vordere papieren, in het voorschreven point vermeld, om na een voorgaande point van beschrijving, tegens de naaste vergadering te maken, daarop te worden geresolveerd zooals zal worden verstaan ten dienste van de Compagnie te behooren». ¹

Hier is het bij gebleven. Heeren Zeventien hebben het onderwerp niet weer in bespreking genomen, het advies van Van Dam in den doofpot gestopt en per slot van rekening alles gelaten zooals het was.

Concept en consideratiën door Pieter van Dam, advocaat van de Generaale Nederlandsche geoc-troyeerde Oost-Indische Compagnie, in geschrifte vervat op 't stuk van den handel van Indiën mitsgaders directie van saaken van de gemelte Compagnie so daar als hier te lande, en dat in voldoening van de resolutie den 30 Maart deses jaars 1662 dienaangaande ter vergadering van de Heeren Seventienen genoomen. ²

D'ervarenheid van veele jaaren heeft ons geleert dat, hoe de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie van tijd tot tijd magtiger en considerabelder word eensdeels door uitstrekking van hare besettingen op nieuwe geconquesteerde plaatsen ten anderen door uitbreiding en vermeerdering van haren binnenlandschen handel mitsgaders vergrooting van haren ommeslag, hoe deselve onmagtiger word om alles voortaan alleen te beheeren.

In Indië heeft deselve wel een seer aansienlijke magt en aantal van scheepen maar worden al tot de negotie niet geemployeert, dienende wel het meeste part ten principaalen om die behoeftige plaatsen als Batavia, Molucco, Amboina, Banda, Malacca,

¹ Als voren.

² Het stuk bevindt zich in het Algemeen Rijksarchief (Kol. Arch. N° 11296).

Formosa, Ceijlon en andere alleen van reijs, montkosten, provisiën en noodwendigheden item houtwerken tot timmeragie van huizen en reparatie van scheepen en diergelijken groove waaren te versorgen, zijnde nog onlangs gesien dat selfs van Batavia na Siam en Canara,¹ op de kuste van Indiën geleegeen, van de voornaamste retourscheepen² hebben moeten afgesondert worden alleen tot inkoop en afhaling van reijs.

Tot onderhoud van alle die garnisoenen en besettingen mitsgaders groot aantal van scheepen komen de eischen, die jaarlijx van daar worden gedaan, als van volk, provisiën, scheepsbehoefsten en andere noodlijkheden, sodanig toe te neemen en te vergrooten dat men hier te lande, hoe groote equipagiën successivelijk ook werden gedaan, langer geen raad weet om alles na behooren te versorgen en Indiën daardoor buiten verlegentheid te houden.

Dat men soude willen vraagen, waarom de Compagnie het werk so hoog heeft aangehaalt en haar selven so wijd en sijd uitgebreid dat men sig alsnu verleegeen vind om het op die wijze gaande te houden, daarop word geantwoord dat men tegenwoordig niet en moet letten op hetgene men voor desen soude hebben kunnen of moogen doen maar wat ons na de tegenwoordige constitutie daarin na desen te doen staat, want om den ommeslag te contraheren en alles in een beknopter cirkel te begrijpen is t'eenemaal ondoenlijk doordien sulx soude moeten geschieden of door verlating en intrekking van eenige plaatsen en besettingen of door vermindering van de vaart en handel.

Als men sal nasien en opneemen de plaatsen, die bij de Compagnie beseeten worden, en examineeren de comptoiren daar deselve haren handel drijft, sal men niet en weeten te noemen nog aan te wijzen, te weeten van eenige consideratie en daaruit eenige verligting soude kunnen te gemoet gesien worden, die men soude kunnen of eenigsins mogen verlaaten.

De steden, plaatsen en sterkten, die de Compagnie altans is possideerende en met haare garnisoenen heeft beset, zijn Batavia, Amboina, Banda, Molucco, Solor en Timor, Malacca, Formosa, Paleacatta en Negapatnam op de kust van Cormandel, Ceijlon en de Cabo de Bonne Esperance.

¹ Op de kust van Malabaar.

² De schepen van het grootste charter

Haare comptoiren heeftse in Bantam, Japara, Macassar, Jambi, Atchin, Peragh, Tanassery, Ligor, Siam, Toncquin, Japan, voorts verscheiden op de kust van Cormandel so ook in Bengale, item in Pegu, Arracan, de kust van Malabar, Tutucurin, Wingurla, Suratte en onderhorige plaatsen mittgaders Persien.

Plaatsen, daarse haren handel sonder vaste comptoiren drijft, zijn Palembangh, Andrigiry, de Westcust van Sumatra, Beniar-massing, Canton en voorts eenige weinige andere van seer kleine importantie.

Geen van alle dese residentien, comptoiren of handelplaatsen, te weeten daaruit men eenige ontlasting soude kunnen gevoelen, sal men niet alleen met geen dienst maar selfs niet als met groot nadeel kunnen abandonneren en verlaaten; dat verder gaat heeft men altijd getragt gehad en alle moeiten aangewent om den handel op China item Manilha daar nog te mogen bij krijgen, gelijk men mede nog uit is om door het bemagtigen van eenige Portugeesche plaatsen de besettingen nog verder uit te breiden en den staat van de Compagnie daardoor des te vaster en verseekerder te maaken; so verre is het daar van daan om eenige besettingen in te trekken en 't werk daardoor te besnoeijen. De conquesten van Ceijlon en de vrugten, die wij daarvan trekken, wijsen tegenwoordig wel uit dat men met geen onverstand daarin heeft te werk gegaan of onnoodige kosten daartoe heeft aangewent, zijnde de Compagnie door alle dese conquesten so aansienlijk bij haar selven en formidabel bij haare vrunden en vijanden geworden datse haar geensins heeft te beklagen, datse haar binnen de eerste limiten niet en heeft gehouden.

Indien deselve nu daarenboven nog die plaatsen, daarop haar desseijn leijt, van de Portugeesen soude moogen koomen te emporterren, is het seeker dat sij daardoor nog te onvermoogender sal worden om alles na behooren waar te neemen of te beheeren. Want om all die landen en sterkten na eijsch van saaken te secoureren en van alle nootlijkheden successivelijk te voorsien sal nog al swaarder en kostelijker equipagie dan jegenwoordig jaarlijk van hier moeten werden gedaan. Want hoe er meer menschen koomen hoe er meer provisiën als vleesch, spek, wijnen en diergelijke, sonder dewelke onse natie daar geensins kan bestaan, sullen werden gerequireert. En die kunnen niet als met schepen eerst van hier naar Batavia en voort van daar naa de respective plaatsen en residentien vervoert en over

deselve verdeelt worden. Men laat nog staan verscheide andere vaderlandsche behoeften, die die plaatsen successivelijk van doen hebben.

Dienvolgende sal het meer dan tijd werden dat men een andere wijze op het werk van Indiën en de directie van saaken so daar als hier te lande gaat stellen, of anders is 't geschapen dat de Compagnie eindelijk onder hare sware lasten t' eenemaal sal komen te beswijken en te gronde gaan. Voornamentlijk dewijle men hoe langs hoe meer siet en bevind dat de winsten, uit den binnenlandschen handel deriveerende, meer en meer declineeren en daarentégens de lasten daar te lande verswaren, die ook in allen gevalle vast en seeker gaan daar de winsten nog onseeker zijn.

In den jare 1656 heeft de Compagnie in Indiën ten agteren gevaaren of boven alle winsten verloren over de 37.000 guldens.¹ Dan het jongste jaar is er boven de lasten geavanceert of overgewonnen sevenhonderd ende veertigduisent guldens, en dat niet alleen over 't geen uit den handel is geprocedeert maar daarenboven nog met bijvoeging van de inkomsten van de steden, plaatsen en landen, onder het gebied van de Compagnie sorteerende, mitsgaders de tollén en impositiën. Trekt daar nu af de onkosten van alle die scheepen, die de Compagnie tot den inlandschen handel is houdende, item de gagiën en tractementen van de officieren en matroosen daarop vaarende voor so veel die hier te lande worden betaald, en men sal bevinden dat alle die winsten niet alleen tot niet sullen worden maar dat de lasten de winsten verre sullen overtreffen, loopende [de] lasten so in Indiën als hier te lande altans so hoog en accresseeren sodanig dat men bijna niet en weet hoe men 't langer sal aanhaalen.

Tot Batavia is het jongste jaar alleen aan soldije en rantsoenen,² de ongelden van het hospitaal daaronder gerekent, betaalt over de 675.000 guldens, en aan onderhoud en reparatie mitsgaders victualieren der schepen 686.000 guldens, en waarvan

¹ Dit cijfer schijnt wel te gering, vermoedelijk bleef er een nul in de pen en moet men lezen 370.000 gulden.

² De bijslagen op de gages en soldijen, bestaande in maandelijksche uitkeeringen in geld voor aankoop van kost, drank, vuur en licht, gedeeltelijk ook in maandelijksche porties van boter, rijst, wijn, bier, arak en andere levensmiddelen,

de reekening in den jare 1657 over de 805.000 guldens heeft bedragen.

En wanneer men de boeken van Indiën nasiet sal men bevinden dat de voorschreven soldijen, rantsoenen en hospitaalen over de 2.300.000 guldens komen te importeren. En dit behalven de fortificatiën, nieuwe gebouwen, schenkagiën en alle vordere ordinaris en extraordinaris lasten en onkosten.

Hier te lande heeft men het jongste jaar aan soldijen betaald over de 1.811.000 guldens, en daarenboven nog aan maandgelden, die het volk van hier afgaande bij avance op de hand werden verstrekt,¹ tusschen de 2 en 3 tonnen.

Invoegen dat alle de soldijen en rantsoenen mitsgaders onkosten van de hospitaalen te samen gerekent alleen verre in de veertig tonnen monterén. Waarbij dan nog gevoegt de onkosten van de schepen so tot Batavia als in alle de vordere plaatsen, comptoiren en residentiën van de Compagnie, die het laatste jaar tusschen de 11 en 12 tonnen hebben beloopen, sal het te samen een seer excessive somme uitmaaken.

Hierdoor is veroorzaakt dat Batavia in den jare 1657 ten agteren is gekoomen 936.000 guldens, in den jare 1658 709.000 guldens en het jongste jaar over de ses tonnen. Hebbende die stad altans jaarlijks 17,18 en 19 tonnen tot goedmaking van hare lasten van nooden en waarvan de winsten afgaande successivelijk so veel te kwade blijft.

Diegene, die dit werk van buiten aansien, verwonderen haar niet sonder groote reeden dat, daar de Compagnie in Indiën aan capitaal of liquide effecten heeft over de 122 tonnen en daarenboven van hier jaarlijx sulke sware equipagiën van in de seventig en tagtig tonnen doet, van dien importanten handel in dat groote en rijke district van gantsch Indiën voor de gemeene participanten niet meer komt over te schieten als 12 of 16 tonnen, zijnde 20 à 25 ten hondert. Dan de sware en insuportable lasten en ongelden absorbeeren voor 't meerendeel d'avancen² en blijven de Compagnie 't onder houden.

Vorder is het kennelijk dat met het opregten van de Compagnie het voornaamste oogmerk is geweest en alsnog moet zijn het bevorderen van de voordelen en protijten van diegene,

¹ Elk schepeling en soldaat ontving, wanneer hij in Compagnie's dienst trad, twee maanden gage op hand.

² Winsten,

die haare gelden in deselve hebben ingelegt en die haar toe- vertrouwt. En secundarie de voortsetting van de navigatie en commercie mitsgaders uitbreiding en vergrooting van de magt en 't gesag voorts de luister en reputatie van ons algemeene Vaderland. Tot het eerste moeten de Bewinhebberen labouereen en haar uitterste vlijt en naerstigheid aanwenden als Bewinhebberen, en tot het tweeden als burgers en inwoonders van den Staat. Zijnde een ijder in het beroep, daarin hem God de Heere gestelt heeft, gehouden alles te contribueren en bij te brengen 'tgeen tot bevordering van den dienst van het Vaderland en tot nut en voordeel van de ingesetenen van dien kan strekken.

Bij de navigatie en commercie is 't seker dat dit land genoegsaam alleen en ten principalen bestaat. Wanneer dan daarin en tot voortsetting van dien ietwes kan werden gedaan en in 't werk gestelt, twelk niet alleen tot geen ondienst of schade maar selfs tot profijt van de Compagnie sal strekken, behoort sulx in geenerhande manieren nagelaaten of verwaarloost te worden. Tot nog toe is men in Indiën buiten den handel voor een groot gedeelte bezig geweest met het winnen en conquesteeren van eenige steeden, plaatsen en landen, de vijanden toebehorende, en waarin God Almagtig deselve ook genadiglijk heeft gelieft te zeegenen. Maar nu moet men sien dat men die landen en steden ten minsten kosten sodanig verseekert, dat men daaruit de verwagte voordeelen mag trekken.

De sware garnisoenen en soldijen van 't volk zijn 't die de Compagnie soo seer drukken en met de avancen meest doorgaan. Verligting in deselve kan niet wel worden gepractiseert dan door het middel van goede coloniërs in deselve te planten. D'ervarenheid heeft ons geleert dat van deselve niet en is te verwagten tenzij dat men haar middelen aanwijst, daardoor sij haar selve niet alleen kunnen erneeren en gedoen maar daarenboven nog een goede stuiver overwinnen. Dit autem (sic!) kan niet werden gedaan dan door het middel van de traficq, die tot nog toe voor haar geslooten gehouden is geweest. Derhalven soude te onderzoeken staan of deselve haar jegenwoordig niet alleen niet sonder nadeel maar selfs niet met grooten dienst en voordeel van de Compagnie soude kunnen en behooren open gestelt te worden, verstaande op sodanige conditiën, limitatiën en retriectiën als men soude moogen goedvinden daarop te beraamen.

Wat mij aangaat, houde het onder correctie daarvoor dat

alle de swarigheden, difficulteiten en ongelegentheeden hiervooren verhaalt door dat middel, dat is de openstelling van den handel behalven nog de voordeelen daarin verder residerende, alleen sullen te surmonteren en te overwinnen zijn.

Hiervooren is aangewezen dat de Compagnie, afgetrokken de lasten en onkosten, bij haren binnenlantschen handel niet en komt te profiteren. Behalven dat het voor haar absolut onmogelijk is alles alleen daar vorder aan te haalen en na eisch van saaken te versorgen.

Datter buiten des honderderleij gelegentheden zijn of soudén kunnen aangewezen of gevonden worden daaruit particulieren groote voordeelen soudén kunnen trekken, die bij de Compagnie nu niet eens aangesien of verwaarloost werden, is meer als kennelijk. Waarom dan andere belet te doen tgeén men selfs niet en kan nog zoekt te doen?

De voornaamste waaren daarmede door de Compagnie den binnenlantschen handel werd gedreeven, den handel in Japan uitgesondert, bestaan buiten de lijwaten niet anders als in nagelen, nooten, foelie en kaneel voorts eenige vaderlandsche koopmanschappen en manufactures, de rest kan weinig maaken. Bij openstelling van den handel sullen die waaren de Compagnie selfs tot Batavia afgehaalt worden tot weinig minder prijs als se die debiteert ter plaatse, daar se die nu met groote kosten en lasten moet voeren en aanbrengen. En die waaren, die men daartegens in die plaatsen inkoopt als bij exempel in Suratte en de kust van Cormandel de lijwaten, sullen door particulieren de Compagnie bijna ten selven prijse te Batavia geleevert worden als se daarvoor nu in die plaatsen moet betalen. En waarbij de Compagnie dan sal komen te profiteeren alle de vragen en onkosten van de scheepen, die daartoe moeten werden gehouden, mitsgaders de tractementen van de ministers ¹ op die plaatsen resideerende en de vordere lasten van die comptoiren, die alle te samen greekent een magtige bresse in de geimagineerde avancen koomen te maaken.

Die vragen soudén particulieren op het vierde part so veel niet komen te kosten als se jegenwoordig de Compagnie wel doen, also bij deselven een geheel and re menagie ² daarin soude

¹ De ambtenaren der Compagnie.

² Zuinigheid.

werden gehouden. Behalven dat de Compagnie op verscheide plaatsen so wel in den inkoop als verkoop van hare goederen ook seer ontrouwelijk werd gediend. Haar schepen souden sij met ongelijk minder volk als die van de Compagnie laten vaaren en in plaats van Nederlandse bootsgesellen daartoe veel inlandse natiën, ook slaven, gebruiken gelijk de Portugeesen altijd met groot voordeel hebben weten te doen en sulx hare waaren met een kleijne winst kunnen overdoen. In voegen dat de Compagnie door die particulieren mettertijd tot Batavia soude kunnen aangebracht krijgen alle de waren en koopmanschappen, die sij tot retour voor Nederland soude komen van noode te hebben.

Wil dan de Compagnie den handel op Japan mitgaders China, so die soude kunnen geobtineert worden, nog bij provisie voor haar alleen houden, de waren daartoe vereischt, voornamelijk de Bengaalsche zijde daarin voor een groot gedeelte het gros van dien bestaat, soude haar almede tot Batavia kunnen toegevoert worden.

Hierbij concurreert dan nog dat, gelijk hiervooren gesegt is, de Compagnie veele van hare scheepen doorgaans moet houden en gebruiken tot het afhalen en overvoeren van reijs, houtwerken en verscheide andere volumineuse waaren, alle hetwelke mettertijd mede door particuliere schepen alleen soude kunnen werden gedaan, die daarop goede avancen souden weeten te bewaaren daar sulx de Compagnie nu so lastig valt. Ofte, bijaldien sij al nu en dan sodanige particuliere schepen selfs daartoe soude willen huuren en bevrachten, sal sulx in comparatie van haar eigen schepen seer onkostelijk kunnen werden gedaan.

Derhalven sou de Compagnie hierdoor bij succes van tijden kunnen derven ontrent twee derde parten van de scheepen, die se althans in dienst heeft, monterende 't getal derselver jegenwoordig bij de honderd en vijftig stuks, en evenwel nog voor een groot gedeelte mede jouisseeeren van de inlandsche winsten, te weeten op de nagelen, noten, foelie en caneel, dat haar eigen gewassen zijn, mitgaders eenige vaderlandsche koopmanschappen, en daarenboven nog mede aanhouden den Japansen handel, en twelk altesamen met een aantal van stijf vijftig schepen, daaronder mede greekent die tot overvoer van de retouren herwaarts souden dienen mitgaders eenige oorlogsscheepen, genoeg souden kunnen werden bestelt.

Indien dan den Tayoanschen handel ¹ daarbeneffens mede weder wilde koomen op te luiken so ook den Tonquinschen handel, soudén bejide mede bij provisie voor de Compagnie kunnen aangehouden worden.

In Japan word door ons jaarlijx aangebragt een cargasoén over de 10 tonnen importeerende en waarop doorgaans een avance van 80 procento is vallende, sulx dat op dien handel alleen 8 tonnen soudén kunnen werden geprofiteert. En dit behalven nog d'avance op de waaren van daar koomende als koper, campher, porceleijnen, lakwerken en diergelijke te verwagten, te weeten voor so veel die in Indiën werden gedebiteert.

Tayóan heeft voor desen mede eenige tonnen gouds jaarlijx advancen gegeven. Tonquin van gelijke. Die tijden kunnen seer ligt weder koomen. Gelijk daarenboven den handel op China mede nog niet voor desperaat moet worden gerekent.

Desen Noordschen handel ² de Compagnie daar voor haar alleen houdende immers altijd nog vooreerst, en die men dan (den handel om de West ³ geabandonneert hebbende) met meerder ijver ook in meerder cargasoenen als wel tegenwoordig, daar door dien grooten ommeslag alles so wel niet kan werden waargenomen, soude kunnen werden vervolgt, soudén niet meerder gerustheid alle de andere vaarten aan particulieren kunnen overgelaaten worden.

't Is waar dat men met het openstellen van den handel op de cust van Cormandel, Suratte en Bengale den lijwaathandel, de Compagnie al vrij importerende, ten principaalen in handen van die particulieren soude doen vervallen. Maar vooreerst siet men dat dien handel voor de Compagnie tegenwoordig nergens na so important is als se voor desen wel is geweest, voortkoomende ten principaalen uit de groote vaart der Mooren, Engelsche, Deenen etc. op bijnaa alle landen in Indiën, en die deselve overal sodanig met lijwaten vervullen en overkroppen dat er voor de Compagnie op veele plaatsen bijna niet of weinig meer in te doen valt. Want die luiden weten onkostelijker te vaaren en sulx die lijwaten beterkoop te geeven als de Compagnie kan of vermag te doen, die buiten des in den inkoop derselver

¹ De handel op Formosa.

² Den handel op Japan, China, Formosa, Siam, Tonkin.

³ Den handel op de landen bewesten Malakka.

dikmaals nog so merkelyk word gefraudeert. In voegen dat de Compagnie wel genoodsaakt sal weesen in dien handel mede inlating van onse eigen ingeseten te gedoogen, of anders is 't seeker en gewis dat sij die vaart t'eenemaal sal quit raaken.

De Compagnie verbied geen Indiaansche natiën met hare kleeden en andere waaren tot Batavia, Malacca en op Ceijlon te koomen en die daar te debiteren, ja ter contrarie worden deselve daartoe genoegsaam geinviteert en genoodigt. Wat reedenen kunnen er dan zijn dat men onse eigen ingeseeten sal weigeren de voorschreeven lijwaten en andere waaren selfs te haalen ter plaatse daar se de Indiaansche natiën anders van daan brengen? Weeten de Indianen daar voordeel op te behalen, gelijk se noodsaakelyk moeten doen of anders soudén zij dien handel staaken, so is 't immers beeter en selfs voor de Compagnie voordeeliger dat die profijten in de beurs van onse eigen ingeseetenen [koomen] en een ander leven en swier in die plaatsen soudén geeven, en waarbij de Compagnie mede merkelyk soude koomen te profiteren?

Wij hebben hiervooren gesegt en aangeweesen dat de Compagnie bij het overgeven van dien handel aan andere ontrent de hondert scheepen minder als tegenwoordig daar in 't vaarwater soude behoeven te houden, waarbij dan nog verscheide comptoiren ingetrokken en daardoor een seer groot getal voorname ministers soude kunnen werden gemist; dat voorts alle die waaren, die de Compagnie nu op die comptoiren verhandelt en weder inkoop, haar tot Batavia of gehaalt of weder aangebragt worden bijna ten selven prijse als die nu op de voorschreven comptoiren gelden. In voegen dat daarin vooreerst een seer groot voordeel en ontlasting voor de Compagnie soude resideeren.

Ten anderen soudén bij openstelling van dien handel de steden, plaatsen en landen van de Compagnie, voornamentlyk Batavia, Malacca, Ceijlon item Amboina en Banda, in korten tijd sodanig in volk, hanteeringen en neeringen toeneemen en aangroeien, dat het de cassa van de Compagnie ten insigte van de vermeerdering van de inkomsten van die steeden en landen wel deegelyk soude voelen. In plaatse dat die steden tegenwoordig successively afneemen, gelijk als Malacca, Colombo en diergelyke, of in een en deselve staat blijven en dat uit oorsaake de Compagnie allen handel aan haar houdende voor particulieren daarin niet te doen is, soude het aanstonts in

deselve een geheel ander leeven geeven. Chineesen, Mooren en heijdenen etc. souden voort daarop koomen afsakken. Maar voornamentlijk soude men ontallijke Nederlandse familiën daar krijgen en sulx seer aansienlijke coloniën daaruit formeeren. Daar een stuivertje te winnen is wil ons volk seer wel na toe haar geen perijkelen nog ongemakken ontsiende.

Hierdoor souden die steden niet alleen in meerder verseekering worden gestelt en den staat van Indiën in een groot aansien gebragt maar ook voor een groot gedeelte besnoeit en vermindert de garnisoenen, die daar jegenwoordig tot so groote lasten van de Compagnie moeten werden gehouden. Op Ceijlon is tegenwoordig een garnisoen van ontrent 3000 koppen en word van daar geschreeven, dat selfs bij vreedige tijden en dat met Radia Singa ¹ in een goed verstand souden moogen geraaken, niet minder als op 2400 koppen sal moogen werden gebragt, daar de Portugeesen het met ongelijk minder getal ten insigte van hare coloniën hebben weten te stellen. Tot Batavia heeft men tot nog toe mede een sware besetting van 12 en 1400 ja veeltijds meerder koppen gehad, en dit behalven het gaande en koomende volk so bootsgesellen als soldaaten, die vrij een ander getal uitmaaken. Bij aanwas van coloniën soude men die grootelijx kunnen verminderen en so alle andere plaatsen na advenant. De coloniën hebben de Portugeesen tot nog toe daar alleen doen subsisteeren. Sonder deselve souden sij het so lange tegens ons niet hebben konden uitharden maar al uit Indiën gedreven zijn geweest. Daar souden sodanige tijden kunnen voorvallen dat het de Compagnie niet geleege soude koomen in 't senden van die recrutes jaarlijx te continueren. Bijaldien dat radt dan maar een weinig begon stil te staan soude het met ons daar seer haast gedaan zijn.

Bovendien soude door de mennigte der menschen daar toe-vloeiende de landen ter culture gebragt worden, die nu meest wild en desert liggen.

Door die navigatie en commercie souden de tollën, impositiën en andere geregtigheden merkelyk koomen te accresseeren en toeneemen, en waaruit de lasten van die plaatsen rijkelyk souden kunnen werden gevonden en goed gemaakt. En tgene mede seer considerabel is, souden dese particuliere negotianten

¹ De keizer van Ceilon, Radja Sinha II.

dat vaarwater met der tijd sodanig inkrijgen, dat nog Engelsche nog Portugeesen of eenige andere natie tegens haar soudén konnen bestaan. Dienvolgende de voorschreven vreemde natiën daardoor van de bank geschooven en sulx de Indische retouren genoegsaam alleen door de Compagnie van daar gebragt wordende, soude deselve hier des te meer begeert en tot vrij hooger prijzen gedebiteert kunnen worden. Behalven dat men in sulken gevalle de retouren ook nog merkelyk in quantiteit soude kunnen vergrooten.

Hierbij accedeert nog dat bij dese inlaating der particulieren de Compagnie met eenen, immers altijd ten meerendeel, soude werden gelibereert van alle die vexatiën en onlusten, die se nu telkens van de Engelsche te verwagten heeft, dat mede al een groot point is, want dan soudén 't maar particuliere questiën weesen die de Compagnie niet en soude raaken.

Tegenwoordig siet men dat de Engelsche veel in gebruik hebben haare scheepen in Indiën op vragt te laten varen tot overvoer van goederen en koopmanschappen, de Moren en andere Indiaanse natiën toekomende, gelijk als wij dan haar dikmaals mede navolgen. Maar wanneer particulieren daar in 't vaarwater kwamen soudén naar die vragten ten eersten ontsetten, uit oorsake deselve het vrij beterkoop als de Engelsche soudén kunnen tuigen, ook met een kleinder winst tevreden zijn, en waardoor het t'eenemaal apparent is dat sij bij succes van tijden die vaart en vragten tot sodanig soudén tot haar trekken, dat selfs weinig Moorsche scheepen, die nu bij honderden daar varen, soudén te vinden zijn. Want niettegenstaande dese excessive hooge vragten, die se so aan Engelsche als aan ons betalen, so bevind men evenwel dat sij haare goederen veel liever in Europaansche als Indiaansche schepen vertrouwen, ten insigte deselve van een vaster gebouw en meerder defensie zijn en buiten des van zeekundiger luijden gemanieert worden.

Wat een sterke navigatie sulx mettertijd uit dese landen derwaarts soude geeven en wat handel daaruit zoude resulteren is ligtelyk af te neemen. De vaart, die de Compagnie daar tegenwoordig heeft, soude daarbij in 't tiende deel niet eens te passe komen. En hoe 't getal der scheepen daar in 't vaarwater grooter soude koomen te worden hoe de vaart van hier derwaarts nog al meer en meer soudén moeten toeneemen, also die scheepen tot haar onderhoud en van haar in weesen te houden

telkens van hier soude moeten werden toegebracht pek, teer, harpuijs, zeijlen, touwerk, masten en diergelijke behoeften, voorts het volk daarop varende van vleesch, spek, wijnen en andere vaderlandsche provisiën voorsien, dat al weder nieuwe equipagiën soude geven. Indien dan de Compagnie bij geleegentheid eenige scheepen in Indiën soude moogen benoodigt zijn, t zij tot overvoer van eenige goederen of volk van d'eene plaats op de andere of ook wel in eenige oorlogsexpeditiën, soude haar daarvan altijd kunnen dienen, deselve t zij in 't geheel of voor een gedeelte bevrachtende. In voegen dat deselve haar in extra-ordinaris toevallen noit verleegen soude vinden en met bijvoeging van eenige van hare eigen oorlogsschepen aanstonts een considerabele vloot en magt kunnen uitmaaken. Sulx dat gene natie nog Indiaansche nog Europiaansche ons het meesterschap aldaar over de mitsche zeeën soudén derven disputeren.

Bovendien meriteert mede grootelijx sijn consideratie dat, in cas van openstelling van dien handel, de Compagnie bij expiratie van haar octroy altijd op haar beenen soude blijven staan sonder perijkel te loopen van door ijmand onderkroopen te worden. Want wanneer men de recognitiën matelijk komt te reguleeren sal er niemand gevonden worden, die bij expiratie van het octroy in weerwil en tegens d'ordre van de Compagnie derwaarts sal zoeken te tendereen of ietwes te onderneemen tgeene de Compagnie daar hinderlijk soude kunnen weesen. Den Staat sal in sulken gevalle ook te minder reeden hebben om de continuatie van het octroy te difficulteren of de Compagnie so considerable geldsommen als jongst gedaan heeft af te perssen.¹

En hieruit consteert dan ten genoegen wat voordeelen, beneficiën en securiteiten de Compagnie uit desen vrijen en liberen handel te verwagten heeft, en waarin altans te minder difficulteit behoort gemaakt te worden omdat in Januario des voorleeden jaars 1661 sulx al bereits aan de Portugesen is toegestaan, namentlijk den soodanigen die in plaatsen of steden woonen, die haar onder ons soudén komen te submitteren.² Van gelijken

¹ Bedoeld is bij gelegenheid van de continuatie van het octrooi op 22 Juni 1647. Den 17 Febr. 1665 werd het octrooi opnieuw verlengd.

² Bij brieven van 7 en 12 Januari 1661 hadden Bewindhebberen aan GG. en RR. geschreven, dat zij „bericht zijnde dat de Portugeezen in dezen haren desolaten staat wel genegenheid zoudén hebben om haar onder ons te submitteeren, indien en zoo wanneer men haar zoude willen toestaan en beloven

is het voorleeden jaar de ingesetenen van Ceijlon ingewilligt om namentlijk op Cormandel en Bengale met eigen schepen te moogen vaaren en handelen. In voegen dat voor soo veel daarin albereits een brugge geleijt is.

Ende dewijle nog daarenbooven de Portugeesen met ons in Indiën in vrede staan te geraaken, so is het t'eenemaal buiten twijffel dat sij niet alleen sullen weder koomen te respireeren maar selfs haren handel wijt en seijt uitsetten en de Compagnie daardoor in alle gelegentheden verkloeken. Daar ter contrarie onse particuliere negotianten daar in 't vaarwater koomende ten insigte van derselver menagie de Portugeesen daar gantsch en gaar sullen uitvaren.

Resteert dan alleenlijk te verhandelen hoedanig de vaart en commercie tusschen deese landen en Indiën in sulke gelegenheid soude kunnen en behooren te werden gereguleert.

Hoe kwalijk en met hoe groote lasten de Compagnie haare goederen, provisiën en noodwendigheden in Indiën kan overbrengen is hiervooren aangeroert, en waarin geen remediën zijn uit te vinden ten ware men den vrijen handel van hier op Indiën dog sonder reciprocatie mede komt in te willigen en onder seekere recognitie open te stellen. Segge sonder reciprocatie, also den handel van Indiën op dese landen en privativelijk, immers altijd provisionelijk mijns oordeels, voor de Compagnie sal dienen gehouden te worden.

Want indien de Compagnie den binnenlandschen handel wil open laten, so is 't noodwendig dat sij of selfs scheepen aan particulieren daartoe sal moeten verschaffen of gedoogen dat deselve door particulieren derwaarts gebragt worden.

vrijheid van religie met behoudenis van hare goederen, om die en andere pregnante insichten meer gemeend hadden noodig te zijn, dat deze overige en nog voorhanden zijnde tijd ten dienste van de Compagnie wierde geemploeyd en overzults den gouverneur op Ceilon om daarvan een tentament en preuve te nemen geautorizeerd om alle Portugeesche plaatsen op de Cust van Indiën ofte daaromtrent gelegen onder de voorschreven conditiën over te nemen, doende haar verder die toezegging dat de Compagnie haar daarenboven nog zoude doen hebben en genieten alle zoodanige voorrechten, privilegiën en immuniteten als die van onze eigene natie ooit zal worden geacordeerd en toegestaan," vgl. Dagregister van Batavia 1661, blz. 253.

¹ Bij resolutie XVII van 2 Mei 1661 was aan de Nederlandsche ingezetenen op Ceilon „by provisie en dat alleen op conniventie" op zekere voorwaarden toegestaande de vrije vaart en handel vandaar op Bengalen en Coromandel, uitgezonderd in kaneel.

Het eerste is bij haar ondoenlijk of in allen gevalle niet aan te haalen, buiten des ook te kostelijk of te lastig. Want indien zij tegenwoordig niet en weet te bestellen alle die waren, provisiën en behoeften, die Indiën nu van doen heeft, wat sal daarvan te verwagten zijn wanneer het werk in voegen als hiervooren is verhaalt komt aan te groeijen en toe te neemen? 't Is waar dat men de scheepen daar gebragt hebbende aan de particulieren soude kunnen verkoopen en sig ondertusschen dienen van de ruimen tot overvoer van volk en behoeften. Maar als men den inkoop of aanbouw van sodanige scheepen beneffens de lasten van de equipagiën, maandgelden en mondkosten van volk sal gaan reekenen, sal men bevinden dat hetselve vrij hoog te gelde sal loopen en ruineus voor de Compagnie zijn. Behalven dat het de Compagnie in allen gevalle geensints soude gelijken om de luiden uit haare magazijnen in Indiën telken te verstrekken tgene zij tot behoef van die scheepen als touwen, ankers, masten, seijlen etc. souden komen van noode te hebben, als zijnde selfs daarom grootelijx benoodigt.

In voegen dat om die en andere reedenen, hier na te verhaalen, sulx aan particulieren onder een seeker recognitie mitsgaders eenige conditiën en restrictiën noodsaakelijk mede sal moeten werden vrij gestelt.

Dat de Compagnie ondertusschen in den aanbouw en uitsetten van scheepen continueert, te weten so lang en als wanneer zij siet dat zij die van nooden heeft en de voorschreeven vaart door particulieren nog niet is ingenoomen, heeft een ander aspect, maar niet dat men het daarom aan particulieren behoort te weigeren. Wil men den binnenlandschen handel ook in treijn brengen, [so] sal men de vaart van hier derwaarts noodsaakelijk moeten vrijstellen.

't Is ongetwijffelt of sullen dan menigte van particuliere scheepen van hier jaarlijx derwaarts afgaan, en twelk een geheel ander leven mitsgaders handel en neringe in Indiën geven soude. Ontallijke waaren, mondkosten en provisiën zijn er, die de Compagnie alle niet en kan of, mits dat er geen proijten voor haar op en vallen, niet en verstaat over te brengen, en daarop nogtans door particulieren vrij wat voordeel soude te behaalen zijn, als onder anderen in 't regarde van coopmanschappen allerhande stoffen tot kleedinge, kanten, linten, galon, hoeden, verscheide Fransche waaren, voorts glas, kramerijen en Nuren-

bergerijen ¹ en ontallijk andere klijnigheden. Soo ook de volgende provisiën als vleesch, spek, booter, kaas, olij, azijn, wijn en insonderheid mom. ² Nog allerhande scheepsbehoefden en gereetschappen, onder anderen mede pik, teer, harpuijs, touwerk; ankers, masten, blocx, staal, ijsere spijkers, ijsere leggers, hoepen, zeijldoek, smeekoolen, schooren tot vaatwerk, talk, traan en so voort. Behalven dese provisiën en behoeften, daarvan men sig in Indiën doorgaans so seer benoodigt vind en daarover telkens so veel klagten koomen, soude, dat seer considerabel is, de Compagnie met de voorschreven scheepen buiten hare kosten en lasten in Indiën krijgen vooreerst al dat bootsvolk, dat tot bemanning van deselve soude werden vereischt en waarvan sij haar in tijde van nood altijd mede souden kunnen dienen, gelijk mede verscheide daarvan haar mettertijd tot vrijdom en huwelijken staat aldaar souden begeeven en ook dikmaals buiten nood in dienst van de Compagnie overgaan.

Ten anderen souden haar met deselve derwaarts transporteeren verscheide familiën en eenloopende persoonen om daar als factoors te resideeren, mitsgaders hare kunsten en wetenschappen voorts hanteeringe en neeringe te oeffenen en in 't werk te stellen. Waardoor de landen, steden en forten van de Compagnie in korten souden kunnen werden bevolkt, tot groote verseekertheid van den staat van de Compagnie mitsgaders ontlasting van so veel maandgelden als deselve jaarlijx moet betalen.

Alle de vrije luiden, die er tegenwoordig zijn of nog dagelijx koomen, zijn en worden alle onder gagie en tot kosten van de Compagnie derwaarts overgevoert, en twelk men bevind dat deselve so merkelyk drukt. Wel is waar dat men geen of weinig vrije luiden derwaarts send, maar so haast komt het volk niet in Indiën of ijdereen, die sulx maar begeert, word den vrijdom toegestaan. En dat is doorgaans dan nog niet als schuim van menschen. Daar integendeel bij openlating van de vaart veel fatsoenlijke luiden derwaarts souden tenderen, en dat als gesegt is buiten lasten van de Compagnie.

Dese luiden souden daar te landen mede in alle burgerlijke functiën kunnen werden geemployeert, ook eenige van de bekwaamste nu en dan in dienst van de Compagnie aangenoomen.

¹ Snuisterijen.

² Een soort van bier, inzonderheid te Brunswijk gebrouwen.

Weshalven de Compagnie niet genootsaakt soude weesen telkens so veel ministers aan de pen dependeerende 't haarder groote beswaarnisse van hier derwaarts te senden of, twelk te noteeren is, so veel aldaar leedig en op voorraad te houden, gelijk nu gedaan word om bij afsterven of vertrek van sommige niet verleege te vallen.¹ Soude hierdoor ook voor een groot gedeelte wesen gelibereert van dien grooten aanloop van vrouwen en meisjes, die telkens na Indiën tragten, nogte haare schepen met deselve soveel niet behoeven te belemmeren. Alle vrouwen en meisjes, die derwaarts willen, souden met die particuliere schepen overvaren. Die soveel middelen niet en hebben, datse haar vragt- en kostgeld souden kunnen betaalen, moogen daar van daan blijven.

Deselve scheepen souden voor en in plaatse of neffens de recognitie mede kunnen werden opgeleijt t'haren kosten en lasten over te brengen twintig of meer soldaaten na advenant derselver groote, of na dat met haar soude kunnen werden geconvenieert.

Hierdoor soude de Compagnie mede een groote verligting in hare equipagiën vinden, want het volk mitsgaders de provisiën en mondkosten daartoe van noode zijn 't die de ruimen van de scheepen meest beslaan, en waaromme de Compagnie telkens so grooten aantal van scheepen moet derwaarts senden. En ingevalle men deselve niet meer als tot de scheepsdienste van nooden behoefde te mannen, souden de ordinaris retourscheepen meer als suffisant sijn om in te neemen en weg te sleepen alle 't gene de Compagnie tot haar eigen ommeslag soude moogen van doen hebben. En als daar dan nog al ietwes soude komen over te schieten, soude men tselve seer bekwaamelijk op vragt of in plaats van recognitie de voorschreeven particuliere schepen kunnen medegeeven. Deselve scheepen soude kunnen werden geordonneert Batavia eerst te moeten aandoen sonder aan eenige landen of eijlanden buiten de Cabo de Bonne Esperance onderwegen te mogen aanloopen, of ten ware men goed vond nu en dan aan sommige mede toe te staan van hier directelijk Ceijlon

¹ De ziekten in Indië heerschende zijn almede de oorzaak, zegt Van Dam ergens (Beschrijvinge der O.I. Compagnie, Boek III cap. 22 fol. 444) „dat daar ongelijk meer scribenten of bedienden om het werk te doen worden gerequireerd (dan in Nederland), en ook somwijlen eenige ten overvloede op deze en gene plaatsen worden aangehouden alleen om bekwaam te mogen wezen tegen dat andere, die daar eenigen tijd gelegen hebben, komen te vertrekken of te sterven.”

te bezejlen, also het kennelijk is dat daar niet als menschen voornamentlijk Nederlandse familiën manqueeren, zijnde een zeer schoon en kostelijk land in 't midden van gantsch Indiën gelegen, daar duizenden van familiën soudén kunnen werden geplaatst en boven haar eigen onderhoud goede profijten doen.

Hierdoor soude Batavia tot een seer groote florisantie kunnen gebragt werden, want daar soude dan den stapel van alle koopmanschappen zijn en werwaarts alle andere Indiaansche natiën mede soudén komen afsakken, en sulx in korten tijd tot een emporium van gantsch Indiën worden. Uit de inkomsten van die stad alleen soude de Compagnie jaarlijx merkelyk kunnen profiteeren, daar se nu so veel tonnen als gesegt is ten agteren komt. Invoegen tgene de Compagnie door het derven van den inlandschen handel soude verliesen, so men 't al een verlies soude kunnen reekenen, hierdoor weder dubbelt soude koomen te avanceeren.

Dese particulieren soudén mettertijd nog verscheide andere landen en plaatsen weten op te doen en uit te vinden, daar sij met voordeel soudén kunnen negotieeren, die de Compagnie nu niet eens en soekt of bevaart, als onder andere dat considerable eiland van Madagascar, de gantsche Oostkust van Africa voorts het Roode meer, de golphen van Persiën, Arabiën, de Maldives, 't eijland Borneo en verscheide andere meer.

Sulx dat alles geconsidereert wordende, tgeen om de korthed word overgeslagen, iets groots en importants daaruit te gemoet te sien is, niet alleen als gesegt voor de Compagnie maar voornamentlijk mede voor ons gemeene Vaderland en daaronder de commercierende steeden.

In plaats dat de Compagnie nu jaarlijx tien, twaalf en dikmaals meer tonnen in contanten na Indiën send en twelk tot groot nadeel van den Staat gedijt, soude dat en ongelijk grooter capitaal door particulieren in manufacturen en andere waaren mitsgaders provisiën en mondkosten werden besteeft en derwaarts gesonden. Want doordien de Compagnie in Indiën so veel niet komt over te winnen, daaruit sij de retouren voor het Vaderland kan procureren, moet de rest van hier of in goederen of in geld werden gesuppleert. In goederen word sulx wel ten deele gedaan maar also het vordere of te volumineus soude weesen of in soodanige waaren bestaan, daarin sij niet gewoon is te handelen, word het geld, dat wel het gereetste is en geen ruimte wegneemt, in plaatse van dien gesonden.

Jegenwoordig word een groot gedeelte van het geld, dat jaarlijx derwaarts overgaat, alleen tot betaaling van de maandgelden en rantsoenen geëmployeert. Die souden in sulken gevalle mede voor een groot gedeelte koomen te cesseeren en op te houden.

In Bengale worden altans jaarlijx over de tien, twaalf en meer tonnen in silver door de Compagnie geëmployeert en verhandelt. En nogtans is het een land, dat na de rapporten van diegeene die daar geleegeen hebben, als seer rijk en vrugtbaar, ook uitermaten populeus zijnde, ontallijke waaren en koopmanschappen so van hier als van Indiën soude trekken en slijten. Gelijk als mede soude doen de cust van Cormandel en andere plaatsen, daar men nu mede sulken grooten somme van contanten na toe voert. Dit alles soude door particulieren vrij wat nauwer ondersogt en welhaast uitgevonden werden.

Hiertegens soude men jaarlijks excessive rijkdommen hier in 't land krijgen niet alleen in juweelen, die jegenwoordig voor de Compagnie so weinig beschieten, en waarin den handel mede soude kunnen werden open geset, so ook in muscus, ambre de gris,¹ besoarsteenen² en diergelijke, maar ook in wisselen, die van daar souden werden geremitteert. Want nademaal de luijden soude wesen geinterdiceert eenige retouren herwaarts over te brengen, soude de voorschreven handel in diamanten, paarlen, robijnen en andere gesteenten, item muscus, ambregris noodsaakelijk dienen opengesteld te worden, namentlijk om deselve met de scheepen van de Compagnie onder een matelijke recognitie te moogen oversenden.

En hoewel hiervooren word gesegt dat den handel van Indiën op dese landen voor particulieren gesloten souden blijven, so soude nogtans grootelijx sijn consideratie kunnen meriteeren, of men haar niet soude kunnen en behooren vrij te stellen het overvoeren van allerhande suijkeren met haare eige scheepen, waarop geoordeelt word self bij deese laage prijs hier te lande dat door particulieren vrij wat voordeel soude te behaalen zijn, en die de Compagnie als geen avance voor haar daarop siende

¹ De bekende stof, die aangetroffen wordt in het lichaam van den potvisch en ook wel drijvende in zee wordt gevonden.

² De steenen, die in de maag van sommige dieren, inzonderheid in die van een bepaalde Perzische geit, worden afgescheiden en als tegengift worden gebruikt.

t'eenemaal heeft afgeschreeven tot merkelyk naadeel van haare colonie so op Batavia als op Formosa, en waardoor notable partijen landen jegenwoordig wild en woest leggen, die dan weder ter culture gebragt souden worden. Thien, twintig en ligtelyk meer scheepsladingen worden gemeent dat daarvan jaarlijx herwaarts met goede avance souden kunnen werden overgebragt. Vreest men dat die scheepen mede veele particuliere goederen buijten die suijkeren souden inneemen, laatse onder of neffens de retourvloot overkoomen en de goederen in de pakhuisen van de Compagnie opslaan.

Door dit middel souden de luiden occasie hebben om, wanneer de scheepen eenige jaaren in Indiën souden sijn geweest en sulx voor een groot gedeelte afgevaren en van alle behoeften ontbloomt, weder hier te lande op een nieuw te laten repareeren en van alles voorsien, koomende de reparatiën en scheepsgereetschappen in Indiën vrij hoog te gelde te loopen en twelk de luiden andersints seer lastig vallen soude.

Buiten en behalven de voorschreven suikeren word er bij sommige voorgeslagen of men aan die particulieren niet mede soude kunnen inwilligen of vrij stellen het overbrengen herwaarts van verscheide waaren, daarop men bevind dat bij de Compagnie weinig avancen worden behaalt, als onder anderen indigo, cattoene garen, radix China, ¹ cauris, ² geconfeijte gember, benjuin, ³ thee, aloë, segellak, so ook reijs en diergelyke, voorts alle vordere waren die deselve gewoon is jaarlijx af te schrijven, gelijk als zijde, alcativen, wierook, Kirmansche wolle, herte- en buffelsvellen, corcuma, salarmoniac, ook verscheide andere meer. Sulx dat aan de Compagnie alleen en privativelyk souden blijven de nagelen, nooten, foelie, caneel, peper, alle zijden en zijdestoffen, catoene lijwaten, sappanhout, salpeter, Japans staafkooper, porcelijnen. Laatende voorts alle andere soorten van koopmanschappen, uitgesondert wilde kaneel of cassia-ligna, waarvan den overvoer door de Compagnie verbooden is, aan particulieren open om neffens de Compagnie die mede te moogen herwaarts brengen.

Alle tgene door iemand ten principaalen hiertegens soude kunnen werden ingebragt is niet anders als dat men hierdoor

¹ De wortel eener in China en Indië als geneesmiddel gebruikte plant.

² De bekende schelpjes die in Zuid-Azië en Afrika hier en daar als munten worden gebruikt.

³ Een soort van hars tot wierook dienende.

soude koomen af te wijken van de gronden en maximes van de Compagnie en dat het mitsdien een groote verandering en nieuwigheid wesen soude daar toe men niet ligt behoord te resolveren, bijzonderlijk dewijle dikmaals voorshands niet en kunnen werden voorsien de inconveniënten en andere ongelegentheeden, die daaruit kunnen ontstaan en sig namaals eerst komen te openbaaren.

Dan tot wegneeming van die difficulteit wordt geseijt, dat het geen nieuwigheid is dat tegenwoordig word voortgebragt. Dat het een werk is, dat al in den jare 1623 en 1624 door wijlen den Generaal Coen is geproponeert en kragtig geurgeert is geweest en, dat te nooteeren is, bij de vergadering van de Seventiene blijkende bij resolutie in September 1624 op 't 5^e point van beschrijving genoomen na serieuze deliberatiën daarover gehouden geapprobeert en gearresteert, hoewel eigentlich geen voortgang heeft gehad.

Dat het een verandering in de saaken van de Compagnie soude geeven kan niet worden ontkent, maar een verandering die, gelijk hiervooren is aangeweesen, niet als ten goede soude kunnen uitvallen en waartoe de tegenwoordige geleegentheeden en ommeslag van de Compagnie ons necessiteert.

De saaken en affaires van de Compagnie zijn ook niet altijd ep een en deselve wijze gemanieert geweest, de tijden en occasiën hebben dikmaals verandering vereischt gehad.

t'En is nog so heel lang niet geleeden datter veele van de Bewinthebberen van dat advis waren, dat men 't maar op een beknopte huishouding behoorde aan te leggen sonder sig eenigsints verder te extendeeren maar liever 't werk nog eerder te contraheeren. De reeden was omdat sij wel konden te gemoet sien dat, indien men sig verder kwam uit te breiden, het werk te wild soude loopen en dan niet wel te beheeren zijn. Had men sig bij die maximes gehouden, soude men ligtelijk deze speculatiën nog wat aan een zijde gestelt kunnen hebben. Hoewel nogtans in die teere tijden en eerste beginselen als gesejt is, doe men 't werk nog in sijn gewelt had, het advis van den Generaal Coen, die het interesse van de Compagnie so wel gevat en ingesoogen hadde, daartoe al tenderde en 'twelk ¹ doenmaals ook heeft geprevaleert.

Maar nu men sedert van die maximes t'eenemaal is afgeweeken

¹ Het HS. heeft: 't werk.

en soodanige considerable conquesten heeft gedaan, en daarenboven nog sulke hooge concepten en desseijnen heeft geformeert en waarvan het succes en den uitslag nog te gemoet gesien word, hebben wij ons in noodsaakelijkheid gebragt om van de voorige wijze en directie wat te moeten afwijken. Daarom is ook al in den voorleeden jare vooraf verstaan geweest mitsgaders ordre na Indiën afgesonden dat men aan alle Portugeesche plaatsen, die haar aan ons soudon koomen over te geeven, sal aanbieding doen van haar alle liberteit van handel en trafijk so te water als te lande te sullen accorderen en toestaan, namentlijk onder sodanige reglementen als daar neffens staan gedeclareert. Dat immers een saake is die van de voorige maximes mede t'eenemaal devieert en waartoe ons de noodsaakelijkheid heeft gedwongen gehad.

Men roept en schrijft al van menagie en die wil men gepractiseert hebben of anders, segt men, sullen wij te gronde gaan. Maar 't en schort ons daar niet, de lasten komen daaruit ook niet van daan, over de order en regel, die daar te lande gehouden word, hebben wij hier niet veel te klaagen. 't Is den grooten ommeslag en dat het werk daar te wild word, dat de lasten en kosten veroorzaakt. Wij willen alles daar aanslaan, alle het werk alleene beheeren, zijn jalours dat een ander ja selfs onse eigen ingesetenen daar mede bij of ontrent koomen; met alles alleen te willen doen en met den duim te besetten soudon wij ten laasten 't geheel wel kunnen quijt raaken.

De saaken dan op dien voet en na die wijze werdende gedirigeert soude 't selve een seer groote verligting in de lasten van de Compagnie so in Indiën als hier te lande geeven.

In Indiën soudon de garnisoenen hierdoor als geseijt is grootelijx vermindert en de scheepen tot een aantal van 50 gebragt kunnen worden, en 't welk de Compagnie voor een groot gedeelte soude ontlasten in de betaaling van de maandgelden, rantsoenen en hospitaalen, ten anderen in de onkosten van het toemaaken en victualieeren der scheepen daar te lande. Zijnde hiervooren aangewezen dat alle dieselve ongelden jaarlijx sulke excessive sommen koomen te importeeren en die, bijaldien de voorschreeven desseijnen wel koomen te succedeeren, ten ware een andere wijze op het werk worde gestelt, nog al vrij staan te verswaaren.

Hiertegens soudon de tollon, impositiën, recognitiën en andere geregtigheden merkelijk koomen te accresseeren en aan te groeijen. En als al schoon uit deselve, mitgaders 't gene uit den binnen-

landschen handel bijzonderlijk van de nagelen, nooten, foelie en caneel daar nog soude bij koomen, niet meer soude werden geconsequenceert of getrokken als tot goedmaking van de lasten en om deselve tegens malkanderen te doen balanceeren soude werden gerequireert, gelijk nogtans buiten alle bedenken de voorschreeven lasten merkelyk soudén koomen te surmonteren en twelk des nood zijnde seer klaar en naakt sal kunnen werden aangewezen, — wanneer bij de Compagnie dan daarneffens nog aangehouden werd den handel om den Noord als Japan, Tayoan en Tonquin, en dat daarbij meerder als ontrent 8 à 10 tonnen jaarlijx komt te profiteeren, — soude tselve de jegenwoordige jaarlijxe avancen, die met al dien ommeslag en al dat woelen en met sulken risico moeten gehaalt worden, nog so veel overtreffen of te boven gaan. En evenwel soude men jaarlijx een retour van 28 à 30 tonnen daar bijeen kunnen versamelen en herwaarts senden. Want tselve zoude konnen werden gevonden eerstelyk uit de voorschreeven 10 tonnen jaarlijkse avance, en de resterende 20 tonnen so uit 'tgeene van hier jaarlijx aan koopmanschappen, provisiën en anders soude worden gesonden als bij wissel van daar herwaarts getrokken.

Ondertusschen soudén de landen en plaatsen van de Compagnie daar buiten haar kosten en lasten met allerhande natiën so Europiaans als Indiaans werden bevolkt en den handel mitsgaders tollén en geregtigheeden daardoor meer en meer koomen toe te neemen. En waaruit mettertijd een gantsch vasten en permanenten staat mitsgaders nog andere considerabele voordeelen te verwagten soudén zijn. Daar tegenwoordig den gantschen staat van Indien niet als op losse gronden en fondamenten staat gebouwt, die geensints bestand soude zijn een swaare storm te wederstaan. Tot nog toe heeft de Compagnie niet als in een gedurige calmte gevaaren sonder eenige sware tempeesten of harde slagen ontmoet te hebben, maar wie sal ons voor altijd daarvan derven verseecken?

Het incumbeert ons dan van nu af toe te sien en te maaken dat wij in sodanige sware en periculeuse tijden op ons verset moogen staan om ten eersten niet t'eenemaal uit het lijk geslaagen te worden,¹ en twelk niet wel als door de hiervooren aangewezen middelen te practiseren wesen sal.

¹ Het lijk is de rand of het touw, waarmede een zeil wordt omboord, van daar de uitdrukking, uit de lijken geslagen, d.i. onklaar gemaakt, in de war gebracht.

Maar vooral soude het werk, op die wijze gereguleert wordende, een seer gevoelijke ontlasting hier te lande geven. De maandgelden, die hier jaarlijks tot sulken excessiven somme worden betaalt, soudent voor een groot gedeelte koomen te verminderen. In plaatse dat men tegenwoordig in de twintig scheepen jaarlijx na Indiën equipeert, soude men met 10 à 12 scheepen ten hoogsten kunnen volstaan. Sulx dat, daar de jaarlijx equipagiën altans in de 70, 80 ja tot 85 tonnen belooopen, in sulken gevalle niet boven 50 tonnen ten hoogsten soudent kosten. Dermaaten dat alle 't gene van sodanige retour van 28 à 30 tonnen soude koomen over te schieten, en twelk ten minsten 40 à 50 tonnen soude bedraagen, ten deele tot aflegging van de gelden à deposito en voort ten profijte van de gemeene participanten soude kunnen werden geëmployeert.

Weshalven de Compagnie in weinig jaaren t'eenemaal buiten hare belasting hier te lande soude koomen te geraaken, en evenwel tot haar verset in swaare tijden in voorraad blijven soudent alle die effecten als nagels, nooten, foelie en caneel, die boven het jaarlijx vertier soude komen over te schieten. Als wanneer de voorschreeven 40 à 50 tonnen alleen voor en ten profijte van de participanten soudent gehouden en daaruit seer considerabele uitdeelingen gedaan kunnen werden.

En soodoende soude men eindelijk koomen te berijken waartoe het oogwit van de Compagnie mitsgaders de wensch en hoop van de participanten altijd heeft gestrekt gehad. God Almagtig wil tot alles zijn genadigen zeegen verleenen mitsgaders de Heeren van de Compagnie wijsheid en verstant inspireren om 't beste, secuurst en profitabelste voor deselve te verkiesen, zijnde een werk dat niet t'eenemaal buiten bedenkingen of bekommernissen is, ook vrij wat speculatie in sig heeft.

Evenwel houde ik het onder correctie daarvoor dat wij, alles wel en rijpelijk doorgesien ook alle difficulteiten en beswaarnissen ten wederzijden gepondereert en overwogen hebbende, ons selsen in een necessiteit sullen gebragt vinden om dese weg te moeten inslaan, sullen wij het werk buiten verloop, confusie en rüine houden.

Ende hiermede gemeent hebbende een afscheid te maaken en dit werk te besluiten, is mij sedert voorgekoomen seekere scrupule en drfficulteit, daaraan bij sommige heeren al eenigsints werd getilt en die ook niet t'eenemaal buiten alle bedenken is,

bestaande darinne dat, als wanneer men den handel in voegen als vooren soude koomen open te stellen en daarentegens alleen verbieden het overbrengen van goederen of retouren uit Indiën, uitgeseijt alleen die waaren en kostelikheden daarvan hiervooren vermaan is gedaan, dat alsdan door particulieren grootelijx sal werden gearbeid om die retouren met Engelsche of andere Europische scheepen herwaarts over te krijgen. Dat buiten des tselve een aanleiding aan Engelsche en andere natiën sal geven om haaren Indischen handel te meer voort te setten, uit oorsaake sijlieden door die particulieren sullen kunnen doen procureeren en telkens tegens haar komste in voorraad maaken te weesen soodanige goederen als sij tot haar retour sullen koomen van noode te hebben. Invoegen dat sij niet anders doende als gaan en koomen en sulx lossen[de] en weder laaden[de] een seer korte voyage soudon kunnen maaken en mitsdien groote avancen daarop behaalen, en twelk haar te meer tot voortsetting van dien handel in prejuditie en tot groot nadeel van die van de Nederlandse Compagnie soude animeeren.

Dan tot solutie of wegneming van die swarigheid dient vooreerst, dat aan die particulieren op seekere hooge peenen soude kunnen en ook noodzakelijk moeten werden geïnterdiceert en verboden alle handel en correspondentie met eenige Europaanse natiën directelijk of indirectelijk, en daaronder voornamentlijk het oversenden van eenige retouren met scheepen van andere natiën na Europa. Tot weeringe en voorkoominge van dien soude de Compagnie onder andere consuls of residenten overal in alle handelplaatsen kunnen stellen en houden. Die ordre, die altans geobserveert word om tegen te gaan en te beletten allen particulieren handel en andere frauden in Indiën, soude men alsdan moeten gebruiken tot voorkooming van dien handel met Europeaanse natiën.

Wel is waar dat men geen staat te maaken heeft dat het overal juist so heel suiver sal toegaan maar dat hier en daar al wat sal koomen door te sluipen. Dan niettegenstaande alle die voorsorgen en verdere precautiën vind men dat het met den particulieren handel mede vrij grof en groot aangaat, men laat nog staan verscheide andere frauden en bedriegerijen die daaronder gepleegt worden. Hoe veele ministers siet men die op die negotiecomptoiren in weinig jaaren tonnen gouts weten over te winnen, dat de Compagnie immers voor een groot gedeelte moet

afgaan, drijvende dien handel dan nog, dat te nooteren staat, met Compagnie's scheepen en welkers ruimen zij met haare goederen beslaan. Daar dese negotie maar alleen met vreemde scheepen en sulx voor soveel buiten lasten van de Compagnie soude werden gedaan. In voegen dat, indien men den handel op den ouden voet blijft continueeren, sal men dese onderkruipinge in 't regarde van den particulieren handel altijt subject blijven, en so men die komt open te stellen, sal wederom in plaats van dien koomen te succedeeren dien handel en correspondentie met Europiaansche natiën. Sodat het werk so wel aan d' een als aan d' andere zijde difficulteit en swarigheid sal blijven behouden.

Dienvolgende soude alleen te examineeren staan of die beswaarnisse, die men daaruit meent te gemoet te sien, in die estime behoort genoomen te worden, dat sodanigen saake, die men anders of buiten des soude goed en dienstig oordeelen, daarom alleen soude naalaaten.

Dat het ons volk daarop soude aanleggen om veele waren op voorraat tegens de komste van Engelse of andere Europiaansche scheepen in te koopen, die zij daar dan gereet souden vinden, heeft seer weinig apparentie. Eensdeels omdat de Engelschen overal haar eigen volk en ministers tot dien einde hebben leggen, wiens werk het alleen is om daarop te passen en dat te versorgen. Ten anderen omdat ons volk op d'onsekerheid van de komste van soodanige scheepen, mitsgaders van de tijd wanneer en of de Engelsche selfs haar lading niet souden maaken in voorraad te hebben, beswaarlijk soude kunnen resolveeren om voorsiening van veele goederen te doen also die haar dikmaals tot haarder groote schade aan de hand soude kunnen blijven.

Bovendien heeft men onder de Mooren in Suratte en elders veele magtige koopluiden, die haar werk en professie ten principaalen daar van alleen maaken om sodanige waaren voor Europiaansche handelaars op voorraat te procureren, die bij ontstentenis of dat haar 't een off 't ander komt te ontschieten vrij andere uitwegen daarmede weten en daarbij onse handelaars in 't hondertste deel niet eens souden te passe koomen. Sodat nog d'Engelsche noch andere Europiaansche trafikanten, die het op de Indische vaart souden willen aanleggen, nooit aan gelegenheid sal manqueeren om bij die Moorse negotianten haar gerief van alles te krijgen. Ter contrarie, onse particuliere koopluiden daar in 't vaarwater koomende is het seer apparent

dat zij door hare suinigheid en neerstigheid andere natiën als als geseijt is overal sullen voorbij vaaren. In voegen dat het geschaapen is dat dese openstelling van den handel selfs de totale ruïne van de Engelsche Compagnie soude kunnen weesen, so verre is het daar van daan dat deselve daardoor meer en meer soude koomen aan te groeijen en toe te neemen.

Dat men voorder bedugt is dat ons volk verscheide retouren met Engelsche en andere scheepen herwaarts na Europa sal koomen over te sturen word daarmede ten principaalen weg genoomen dat zij, solange de Engelsche Compagnie in weesen is, met derselver scheepen sulx niet sullen kunnen nog vermoogen te doen. En als die al kwam gedissolveert of tot niet te worden sullen zij haare goederen in geen particuliere Engelsche scheepen, wetende de trouwloosheid van die natie en de verdere periculen die daarmede vermengt soude weesen, derven vertrouwen.

Van andere natiën buiten Engelschen heeft men geen reeden van sodanige bekommernisse, want wat de Portugeesen belangt en om met haar scheepen op Portugal te negotieeren, en schijnt niet dat dat zij daar toe mede seer sullen inclineeren, so omdat sulx uitkomende haar ruïne soude veroorsaaken als om de wantrouw die er al mede soude onderloopen. Zijnde de Portugeesen selfs mede sodanige gauwe koopluijden dat er op die wijze, te weeten met Portugeesen scheepen, voor haar weinig te doen soude vallen.

Ende gemerkt hiervooren mede een voorslag is gedaan of men voor die particulieren niet soude kunnen vrijstellen het overbrengen van verscheide waaren aldaar gespecificeert, soude 'tselve van die operatie kunnen weesen dat de luijden daardoor te minder souden tragten met vreemde scheepen eenige goederen over te senden.

Maar genoomen, schoon dat dien handel in manieren voorschreeven al wat groover en grooter kwam gedreeven te worden als men sig van nu af aan wel soude kunnen imagineeren, gelijk als nogtans om reedenen voorschreeven het contrarie soude te verwagten zijn, so en soude nogtans de schade die de Compagnie daardoor soude koomen te lijden so considerabel niet kunnen zijn, dat men daarom sodanige werk soude behooren na te laten. Also dien handel in allen gevalle maar soude gedreeven worden in die waaren, die bij andere natiën als Engelsche en Portugeesen nu meede in goede quantiteit werden

overgebracht en die mitsdien niet privaat in handen van de Compagnie komen.

Of nu de quantiteit van die waaren so veel min of meer souden weesen soude sulken grooten onderscheid in de prijs of merkt hier te lande niet maaken. Want vermits de Portugeesen met ons nu weder in vrede staan te geraaken sullen sij het insgelijx daar op aanleggen om groote retouren over te brengen. De koning van Engeland met het overneemen der Portugeesche plaatsen in Indiën, volgens het accord bij hem met Portugal gemaakt, ¹ sal mede participant in dien handel zoeken te worden. Sulx dat het hem laat aansien dat Europa met alle Indische waaren soodanig sal werden vervult en overkropt, de voordeelen op de retouren voor de Nederlandsche Compagnie mettertijd nog al meer en meer sullen koomen af te neemen, en waardoor ook de schaade, die sij door het doen van die particulieren soude komen te lijden, van te minder consideratie soude weesen.

Dan dewijle, gelijk gesejt is, den handel so van d' Engelsche als van de Portugeesen soodanig staat te accresceeren en toe te neemen, sullen wij ons ten laasten wel geforceert vinden, so wij onder de lasten niet willen beswijken, den handel als vooren open te stellen en door dat middel d'andere natiën buiten onse eigen schade en lasten daarin te traverseeren en van de bank te schuiven.

Tot nog toe heeft de Compagnie tot haar groote beswaarnisse met de Engelsche veeltijds moeten kladden om haar daardoor die vaart te lastiger en vervolgens ons makkelijker te maaken. Maar dan soude sulx alles buiten haar kosten door particulieren gedaan worden.

En dewijle door dese sterke vaart en handel op Indiën het vet gelijk men segt daar al van de ketel is, so volgt noodwendig dat, bijaldien men bij dien handel nog sal kunnen behouden blijven, dat men sijn sinnen en gedagten daarop sal moeten scherpen hoe men die op het onkostelijkste en met de meeste

¹ Bij tractaat van 23 Juni 1661 had Portugal aan Karel II van Engeland Bombay afgestaan en hem bovendien nog de overgave toegezegd van alle vroegere Portugeesche koloniën, die het op de Nederlanders zou heroveren. Zoo Portugal zich opnieuw van Ceilon mocht meester maken zou Engeland Point de Gale krijgen, werd het eiland door Engeland veroverd dan zou Portugal weder in het bezit van Colombo worden gesteld.

menagie sal kunnen aanleggen en vervolgen. Nu is het notoir dat gene Europaansche natiën so onkostelijk kunnen equiperen en vaaren als onse koopluijden weeten te doen. En waaruit dan met eenen ontwijffelijk te verwagten is dat, gene andere natiën het daarin tegens ons kunnende ophaalen, de onse eindelijk het velt sullen blijven behouden.